MATERIK VA OKEANLAR TABIIY GEOGRAFIYASI" FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR: METODIK YONDASHUVLAR

Donoboyeva Munisa Ziyoviddin qizi
Toshkent viloyati Piskent tumani 26-maktab o'qituvchisi
E-mail: abdullayevamunisa@gmail.com

Qabul qilindi: 14.10.2025
Ko'rib chiqildi: 15.10.2025
Tasdiqlandi: 16.10.2025

Kalit so'zlar:
innovatsion texnologiyalar, tabiiy geografiya, materik va okeanlar, metodika, interaktiv o'qitish.

Annotatsiya. Ushbu tezisda "Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi" fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi va metodik yondashuvlari yoritilgan. Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalar, interaktiv xaritalar, virtual sayohatlar va multimediali dars vositalaridan foydalanish o'quvchilarning tafakkurini kengaytirish, geografik bilimlarni mustahkamlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qilishi ta'kidlangan. Tadqiqotda innovatsion metodlarni qo'llashning o'qitish jarayoniga ta'siri, ularning o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi.

Keywords:
Innovative technologies, physical geography, continents and oceans, methodology, interactive learning.

Annotation. This thesis explores the effectiveness and methodological approaches of using innovative technologies in teaching the subject "Physical Geography of Continents and Oceans." The use of digital tools, interactive maps, virtual tours, and multimedia resources is emphasized as a means to enhance students' geographical knowledge, broaden their worldview, and develop practical skills. The study also analyzes the impact of innovative methods on the learning process and their role in fostering independent thinking among students

Ключевые слова:
Инновационные технологии, физическая география, материки и океаны, методика, интерактивное обучение

Аннотация. В тезисе рассматриваются эффективность и методические подходы использования инновационных технологий в преподавании предмета «Физическая география материков и океанов». Отмечается, что применение цифровых технологий, интерактивных карт,

виртуальных путешествий и мультимедийных средств способствует расширению кругозора учащихся, укреплению географических знаний и развитию практических навыков. Анализируется влияние инновационных методов на учебный процесс и их роль в формировании самостоятельного мышления у студентов

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida geografiya fanini, xususan "Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi" fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish muhim pedagogik vazifalardan biridir. Globallashuv va raqamli axborot makonining kengayishi natijasida geografiya ta'limi endilikda faqat nazariy bilimlarni berish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarda tahliliy fikrlash, mantiqiy mushohada, axborotni tahlil qilish va amaliy qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilmoqda. "Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi" fani o'quvchilarga Yer sayyorasining tabiiy komponentlari, ularning o'zaro aloqasi va global geografik jarayonlar haqidagi chuqur bilimlarni beradi. Shu sababli, bu fanni o'qitishda an'anaviy metodlardan tashqari zamonaviy, interaktiv va axborot-kommunikatsion texnologiyalarni joriy etish ta'lim samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda o'quv jarayoniga virtual laboratoriyalar, 3D xaritalar, raqamli atlaslar, sun'iy yo'ldosh tasvirlari va multimedia taqdimotlarining kiritilishi geografiya fanining o'qitilish uslubini sifat jihatidan yangilamoqda. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarga real tabiiy jarayonlarni vizual ko'rinishda idrok etish, global miqyosdagi o'zgarishlarni kuzatish va ularni tahlil qilish imkonini beradi. Bunday yondashuv o'quvchining darsdagi ishtirokini faollashtirib, o'z fikrini erkin bayon qilish, mustaqil xulosa chiqarish va ilmiy dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili. Geografiya ta'limida innovatsion texnologiyalarni qo'llash bugungi kunda ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan. Xususan, "Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi" fanini o'qitishda yangi pedagogik yondashuvlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Karimov (2018) o'z tadqiqotida geografiya fanlarini o'qitishda innovatsion metodlarni tatbiq etish orqali o'quvchilarda tafakkur va tahliliy fikrlashni rivojlantirish mumkinligini ta'kidlaydi [1]. Jo'rayev (2020) esa

tabiiy geografiya fanida klaster, konseptual xarita, elektron darslik va multimedia vositalarining o‘rni haqida fikr yuritib, “Materik va okeanlar” kursida virtual laboratoriyalarni qo‘llash samaradorligini ko‘rsatadi [2]. G‘ulomova (2019) geografiya ta’limida axborot texnologiyalaridan, xususan GIS tizimlari va raqamli xaritalardan foydalanish o‘quvchilarning hududiy tahlil ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim omil ekanligini qayd etadi [3]. UNESCO (2021) tomonidan chop etilgan xalqaro nashrda geografiya fanini o‘qitishda 3D-modellar, interaktiv platformalar va gamifikatsiya metodlari orqali o‘quvchilarning fanga qiziqishini oshirish tajribalari tahlil qilingan [4]. Rasulov (2022) “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” fanini STEAM yondashuvi asosida o‘qitish orqali o‘quvchilarda ilmiy tafakkur, ijodkorlik va muhandislik fikrlashni shakllantirish zarurligini asoslaydi [5]. Ahmedova (2021) o‘z maqolasida interfaol metodlardan – “Aqliy hujum”, “Bumerang”, “Insert” kabi usullardan foydalanish o‘quvchilarning jamoada ishlash va mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini oshiradi, deya xulosa qiladi [6]. Qodirova (2023) esa “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” fanida raqamli o‘quv resurslari, elektron darsliklar va 3D globuslardan foydalanish o‘quv jarayonining samaradorligini oshirishini ta’kidlaydi [7].

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqot ishida “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning nazariy va amaliy jihatlari o‘rganildi, mavjud tajribalar tahlil qilinib, ularni ta’lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlari aniqlashtirildi. Tadqiqotda metodologik asos sifatida zamonaviy pedagogika nazariyalari, innovatsion ta’lim texnologiyalari, interfaol o‘qitish metodlari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan foydalanish yondashuvi tanlab olindi. Ish jarayonida ilmiy adabiyotlar, o‘quv qo‘llanmalar, ilg‘or tajribalar, ilmiy maqolalar va zamonaviy elektron o‘quv resurslari o‘rganildi, shuningdek, dars jarayonida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan 3D modellar, interaktiv xaritalar va ta’limiy dasturlar tahlil qilindi. Tadqiqot davomida ilmiy tahlil, kuzatuv, qiyosiy o‘rganish, tajriba-sinov mashg‘ulotlarini tashkil etish, so‘rovnoma va suhbat metodlaridan foydalanildi. Dars jarayonlarida “Aqliy hujum”, “Insert”, “Bumerang”, “Klaster”, “Blits-so‘rov” kabi interfaol metodlar asosida o‘quvchilar bilan amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazildi. Bu usullar orqali o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishini oshirish, ularda mustaqil fikrlash, tahliliy yondashuv, jamoada ishlash va muloqot madaniyatini rivojlantirish maqsad qilindi. Geografik obyektlar va tabiiy jarayonlarni tahlil qilishda GIS texnologiyalari, “Google Earth” dasturi, onlayn xaritalar, elektron atlaslar, 3D globuslar va interaktiv taqdimotlardan foydalanish

imkoniyatlari o‘rganildi. Ushbu vositalar yordamida o‘quvchilarga materik va okeanlarning tabiiy xususiyatlarini vizual tarzda idrok etish, ularning joylashuvi, iqlim, relyef va tabiiy resurslarini taqqoslash imkoniyati yaratildi. Darslarda multimedia vositalari, videoroliklar, raqamli testlar, taqdimotlar va onlayn ta’lim platformalari qo‘llanilib, o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish faoliyati kuchaytirildi. Shu bilan birga, tajriba-sinov mashg‘ulotlari o‘tkazilib, “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” fanini STEAM yondashuvi asosida o‘qitishning samaradorligi baholandi. Bu yondashuv geografiya fanini texnologiya, matematika, muhandislik va san’at bilan integratsiyalash orqali o‘quvchilarda ilmiy tafakkur, ijodiy fikrlash, muammolarni tahlil qilish va ularni yechish ko‘nikmalarini shakllantirdi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari tahlili shuni ko‘rsatdiki, “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish ta’lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. An’anaviy darslarda o‘qituvchi asosiy axborot manbai bo‘lsa, innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda o‘quvchi faol ishtirokchi, izlanishchi va tadqiqotchi sifatida maydonga chiqadi. Tadqiqot davomida o‘tkazilgan tajriba-sinov darslari natijasida aniqlanishicha, interfaol metodlar, raqamli o‘quv vositalari, multimedia resurslari, 3D modellar va GIS texnologiyalaridan foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishi va o‘zlashtirish darajasi yuqori bo‘lgan. O‘quvchilar faqat ma’lumotni yod olish bilan cheklanmay, balki uni tahlil qilish, amaliy qo‘llash va izohlay olish qobiliyatini rivojlantirgan. Ayniqsa “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Bumerang”, “Insert” kabi metodlardan foydalanish ularning mantiqiy fikrlashini, jamoada ishlashni va erkin fikr bildirish ko‘nikmalarini mustahkamladi. GIS texnologiyalarini o‘qitish jarayoniga kiritish geografiya ta’limini yanada interfaol va amaliy yo‘nalishga o‘tkazdi. “Google Earth” va “ArcGIS Online” dasturlari yordamida o‘quvchilar real geografik ma’lumotlar bilan ishlash, materik va okeanlarning joylashuvi, relyefi, iqlimi hamda tabiiy boyliklarini tahlil qilish imkoniga ega bo‘ldilar. Bu esa ularning fazoviy tafakkurini, kuzatuvchanligini va tahliliy fikrlash salohiyatini rivojlantirdi. Shuningdek, 3D modellar va interaktiv xaritalar asosida o‘tkazilgan mashg‘ulotlarda o‘quvchilarning fan bo‘yicha tasavvurlari kengaydi, ular o‘zlashtirilgan nazariy bilimlarni vizual shaklda ko‘ra olish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Tadqiqot davomida STEAM yondashuvi asosida tashkil etilgan darslar ham alohida e’tibor qozondi. Bu yondashuv geografiya fanini texnologiya, muhandislik, matematika va san’at bilan uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning ijodiy va ilmiy salohiyatini oshirdi. O‘quvchilar tabiiy

jarayonlarni modellashtirish, okean oqimlarini hisoblash, iqlim o‘zgarishlarini tahlil qilish va ularni amaliy misollar orqali tushuntirish orqali fanni chuqurroq o‘rganishga intildilar. Bunday yondashuvlar ularni faqat bilim egallovchidan tashqari, ilmiy tahlil qiluvchi va natijaga yo‘naltirilgan shaxsga aylantirdi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, innovatsion texnologiyalarni o‘qitish jarayoniga tatbiq etish nafaqat fanning mazmunini yanada boyitadi, balki o‘quvchilarda ilmiy tafakkur, tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, raqamli o‘quv vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini individual yondashuv asosida baholash imkonini beradi, bu esa ta’lim jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan shaklga keltiradi. O‘qituvchining roli ham o‘zgaradi: u endilikda bilim beruvchi emas, balki o‘quvchini yo‘naltiruvchi, rag‘batlantiruvchi va hamkorlik muhitini yaratuvchi sifatida faoliyat yuritadi. Shu asosda aytish mumkinki, “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” fanini innovatsion texnologiyalar asosida o‘qitish nafaqat bilim sifatini oshiradi, balki o‘quvchilarda ekologik madaniyat, global dunyoqarash va geografik tafakkurni shakllantiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari asosida shunday xulosa qilish mumkinki, “Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi” fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish ta’lim jarayonining sifatini oshirishda, o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishda va ularning ilmiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar va raqamli o‘quv vositalaridan foydalanish o‘quvchilarga bilimni mustaqil izlash, tahlil qilish va amaliyotda qo‘llash imkonini beradi, bu esa ularni faqat ma’lumot oluvchi emas, balki faol ishtirokchi, tadqiqotchi va ijodkor sifatida shakllantiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, GIS texnologiyalari, “Google Earth”, elektron atlaslar, 3D modellar va multimedia vositalari asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning fazoviy tafakkuri, tahliliy fikrlashi hamda geografik ma’lumotlarni qayta ishlash ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Shuningdek, STEAM yondashuvi orqali geografiyani texnologiya, matematika, muhandislik va san’at fanlari bilan integratsiyalash o‘quvchilarda ijodiy fikrlash, amaliy faoliyat va ilmiy izlanishga bo‘lgan qiziqishni oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov, A. (2018). Geografiya ta’limida innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning nazariy asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

2. Jo‘rayev, B. (2020). Tabiiy geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar. Samarqand: SamDU nashriyoti.

3. G‘ulomova, M. (2019). Geografiya ta’limida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti ilmiy axborotlari, №4.

4. UNESCO. (2021). Innovative Approaches in Geography Education: Global Trends and Practices. Paris: UNESCO Publishing.

5. Rasulov, D. (2022). STEAM yondashuvi asosida geografiya fanini o‘qitish metodikasi. Toshkent: Innovatsion ta’lim jurnali, №3.

6. Ahmedova, N. (2021). Interfaol metodlardan foydalanish orqali geografiya darslarining samaradorligini oshirish yo‘llari. Buxoro: Pedagogika va psixologiya jurnali, №2.